

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 1 De klassieke tragedie

1 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Zo worden hun moderne/hedendaagse stukken in een historische context geplaatst.
- Hun voorstellingen worden zo in de open lucht met het landschap als achtergrond opgevoerd (net als bij de oorspronkelijke Griekse voorstellingen).
- Het is interessant om te zien of en hoe de oorspronkelijke betekenis van het (hedendaagse) stuk verandert als een hedendaagse omgeving wordt verwisseld voor een oude klassieke omgeving.
- Er is een goede akoestiek waardoor de acteurs zonder geluidsversterking kunnen spelen.
- Door de grote ruimte / grote afstand van spelers tot het publiek en/of door de andere setting met minder technische middelen vraagt de uitvoering om een ander soort spel, dit is interessant voor de regisseur en/of de acteurs.

per juist antwoord

1

2 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Eeuwigheidswaarde gaat over een thematiek die in andere tijden nog steeds en/of in een andere maatschappij ook herkenbaar is.

3 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Om het universele uit te drukken: maskers kunnen iedereen voorstellen / het persoonlijke verdwijnt achter het masker.
- Om de tekst te benadrukken: maskers verbergen de gezichtsexpressie dus de tekst krijgt meer aandacht.
- Om het fysieke te benadrukken: maskers verbergen de gezichtsexpressie, dus het lichaam krijgt meer aandacht.
- Om vervreemdingseffecten te bewerkstelligen: maskers scheppen afstand tussen het publiek en de acteur / het publiek kan zich niet zo eenvoudig identificeren met de acteur / het karakter.
- Om eenheid te creëren: maskers kunnen op gelijke wijze worden vormgegeven.
- Om de expressie van het karakter te versterken: in een masker kunnen (gezichts)uitdrukkingen worden (uit)vergroet.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – schriftelijke bronnen waarin klassieke/Romeinse architectuur werd beschreven (zoals Vitruvius) – voorbeelden van (Romeinse) theaters die resteerden – afbeeldingen van klassieke architectuur (op fresco's, vazen en mozaïeken) 	
	per juist antwoord	1
5	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenheid van tijd, plaats en handeling: Het stuk beslaat niet meer dan één à twee dagen, speelt zich af op één plaats (meestal voor de muren van de stad) en de handelingen in het stuk volgen elkaar logischerwijze op en/of liggen alle in het verlengde van het ontrollen van de plot • andere elementen die Aristoteles essentieel vond voor een goede tragedie (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – Het stuk is erop gericht om een geestelijke reiniging (catharsis) bij het publiek teweeg te brengen. Door identificatie en meeleven met het getoonde, gekoppeld aan de wetenschap dat het niet echt is, treedt er bij het publiek een catharsis op. – Het karakter van een personage moet (moreel) goed zijn en consequent volgehouden worden. (Het personage kan niet halverwege het stuk andere karaktereigenschappen ontwikkelen.) – Het stuk moet een weloverwogen lengte hebben: niet te kort, want dan kan de plot zich niet ontwikkelen en niet te lang, want dan raakt het publiek het overzicht kwijt. – Het stuk kent een vaste opbouw/structuur: het begint met een proloog, gevolgd door de opkomst van het koor (parodos), heeft drie of vijf bedrijven (epeisodia) met na elk bedrijf een koorzang (stasimon) en het stuk wordt afgesloten met een epiloog (exodos). – De hoofdpersoon (protagonist), met wie het publiek zich identificeert, gaat uiteindelijk ten onder aan een 'scheurtje' in zijn karakter (hamartia). 	<p>1</p> <p>2</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 3

drie van de volgende:

- Symmetrie: de linker- en de rechterhelft van de gevel vormen elkaars spiegelbeeld.
- Evenwicht/balans tussen horizontale en verticale lijnen: de gevel kent horizontale accentuering, zoals het lijstwerk van elke geleding. Dit wordt afgewisseld met verticalen in de vorm van de zuilen en pilasters die in één lijn boven elkaar zijn geplaatst.
- (Maat)verhoudingen: de opbouw van de gevel is in drie geledingen die van onder naar boven in maat afnemen.
- Regelmaat en ritme: er is herhaling van elementen, zoals zuilen / pilasters, nissen en/of beelden op regelmatige afstand van elkaar.

per juist antwoord

1

7 maximumscore 3

drie van de volgende:

- De dans is aards / naar de grond gericht, zelfs bij de sprongen.
- Er wordt op blote voeten gedanst.
- De danseressen maken gebruik van de techniek 'contraction and release'. / De torso / het bekken is veelal of vaak het centrum / de aanzet van de beweging.
- Er wordt gebruik gemaakt van balance- / off-balance-bewegingen.
- De bewegingen zijn hoekig en scherp (in plaats van harmonieus of vloeiend).
- Er worden veel hoekige lichaamsvormen gebruikt (bijvoorbeeld de voeten en/of de handen).
- Er zijn bewegingen over of op de grond. / Er wordt gebruikgemaakt van de hoogtelaag laag.

per juist antwoord

1

8 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Het touw symboliseert de moeder-kind-relatie / de navelstreng waarmee zij onherroepelijk verbonden zijn / de incestueuze band die hen verstrikt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Stuwend ritme: er is sprake van een sterk stuwend ritme (van de strijkers) vanaf het begin van het fragment (vanaf 0.04 seconden).
- Onregelmatige ritmes: de ritmes zijn zeer onregelmatig vanwege de maatwisselingen, accenten en syncopen (vanaf 0.15 seconden).
- Grote toonomvang: de motieven hebben een groot bereik / een motief bestaat uit tonen die ver uit elkaar liggen (vanaf 0.17 seconden).
- Sterke accenten: er is sprake van sterke accenten op de hoge - en lage tonen / in de hoge - en lage registers (vanaf 0.30 seconden).
- Groot contrast in toonduur: er is een groot contrast in toonduur tussen strijkers enerzijds (lange tonen) en houten blaasinstrumenten anderzijds (korte tonen, op 0.47 seconden).
- Nadruk op ritmiek (boven melodie): in het hele fragment ligt de nadruk op de ritmiek en is de melodie van ondergeschikt belang.
- Ritmiek bepalend voor de vorm / structuur: in het hele fragment wordt de vorm / structuur bepaald door de verandering van en de variaties in de ritme-motieven.

per juist antwoord

1

10 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Graham wilde net als andere kunstenaars uit het modernisme (bijvoorbeeld expressionisten) uitdrukking geven aan gevoel / innerlijke strijd / intuïtie / het onderbewustzijn.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 2 Romantiek en realisme

11 maximumscore 3

drie van de volgende:

- (naturalisme) In beide werken is ernaar gestreefd om de voorstelling zo naturalistisch mogelijk in beeld te brengen.
- (afwerking) Beide werken zijn (tamelijk) gedetailleerd (en glad) geschilderd.
- (anatomie) In beide werken is sprake van aandacht voor een anatomisch correcte weergave van het lichaam.
- (idealisering) In beide werken is sprake van idealisering van het lichaam.
- (compositie) In beide werken is gestreefd naar een evenwichtige, afgewogen compositie (van kleuren, plaatsing van figuren en/of motieven).
- (contour) In beide werken is er sprake van benadrukken van de contouren van vormen (bijvoorbeeld de contouren van het lichaam).
- (lichtval) In beide werken is sprake van een consequente lichtbehandeling / lichtval.
- (licht) In beide werken is sprake van helder en gelijkmatig licht (geen sterke licht-donkercontrasten).
- (ruimte) In beide werken is sprake van het gebruik van (kloppend) perspectief (kenmerkend voor onder meer renaissancekunst).

per juist antwoord

1

12 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De opdrachtgevers hadden een voorkeur voor de klassieke kunst, omdat ze voor het publiek herkenbaar was en/of maar op één manier geïnterpreteerd kon worden, namelijk als toonbeeld van een groots verleden en/of van beschaving (een beeld waar opdrachtgevers zich graag aan spiegelde)
- Alleen kunstenaars die het klassieke, academische ideaal volgden konden rekenen op (officiële) exposities en opdrachten en/of konden rekenen op positieve recensies van de (gevestigde) kunstcritici en zo op meer opdrachten

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- Het classicisme kan gezien worden als uitvloeisel van het romantisch denken als het gezien wordt als reactie op het niet tevreden zijn met de eigen tijd. Als reactie daarop wil men ontsnappen (escapisme), in dit geval naar het klassieke verleden (zoals men in de romantiek ook naar een sprookjeswereld of exotisch oord wilde vluchten) 1
- Het classicisme kan tegenover het romantisch denken worden geplaatst als de nadruk wordt gelegd op de orde/beheersing en/of rationaliteit van het classicisme tegenover de nadruk op het gevoel in de romantiek 1

14 maximumscore 4

- classicistisch (twee van de volgende): 2
 - de gelijkmatige belichting van de ruimte en de figuren
 - de nadruk op de contour in de weergave van de figuren
 - de uitgebalanceerde compositie, met een gelijkmatige verdeling van accenten over het beeldvlak
 - de duidelijk gestructureerde opbouw van de voorstelling, in een voor- en een achtergrond
 - de (streng / consequente) toepassing van het lijn/mathematisch perspectief
 - het gebruik van overwegend heldere kleuren (blauw, groen, rood)
- romantisch (twee van de volgende): 2
 - de aandacht voor het sensuele, de halfnaakte haremdame en muzikant met ontblote borst
 - de aandacht voor het exotische / de weergave van een 'oosters tafereel', de kleding van de figuren en/of de rijk gedecoreerde ruimte met 'oosterse' voorwerpen (tapijten, waaier, waterpijp)
 - de aandacht voor het gevoel, de extatische gezichtsuitdrukkingen
 - de (overdreven) sierlijke / elegante (in dit geval verlengde) weergave van de figuur

Vraag	Antwoord	Scores
15	maximumscore 2	
	De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:	
	<ul style="list-style-type: none"> • vormgeving (een van de volgende): 1 <ul style="list-style-type: none"> – Het schilderij heeft een dynamische compositie (in plaats van een classicistische, evenwichtige vlakverdeling). – Het schilderij kent sterke licht-donkercontrasten (in plaats van de egale, classicistische belichting). – Het schilderij wordt gekenmerkt door een warm kleurgebruik / veel roodtinten en bruinen (in plaats van koele en heldere kleuren). – Het schilderij is (soms) / niet gedetailleerd / losjes geschilderd (in plaats van de gedetailleerde, precieze invulling bij het classicisme). – In de weergave van de figuren is sprake van een schilderachtige benadering, in kleur en licht-donker (in plaats van de tekenachtige, lineaire benadering van het classicisme). • (reactie) Dit kan als een reactie worden beschouwd, omdat hier is gekozen voor dramatiek en/of het oproepen van emotie, terwijl in het classicisme zelfs een dramatisch verhaal evenwichtig / koel / egaal / lineair werd weergegeven (appel op de ratio) 1 	
16	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Turner: de voorstelling van een sneeuwstorm beeldt de natuur uit als een allesoverheersende kracht die contrasteert met de nietigheid van de mens 1 • Friedrich: de voorstelling van een abdij in het eikenbos verwijst door de ruïne en/of de begraafplaats en/of de dode bomen naar dood en vergankelijkheid en/of de nietigheid van de mens (ten opzichte van de grote (goddelijke) natuur) 1 	
17	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • De romantische kunstenaar werkt vanuit de persoonlijke, unieke beleving, dat is de leidraad in zijn werk (waarbij de nadruk ligt op de inhoud en/of het uitdrukken van individuele emoties, en minder op het volgen van of voldoen aan een voorgeschreven stijl) 1 • Vanwege de opkomst van nationale staten in de negentiende eeuw, werden in de romantiek (zogenaamde) eigen 'nationale' stijlen ontwikkeld / benadrukt / gewaardeerd 1 	
18	maximumscore 2	
	Het antwoord moet de volgende strekking hebben:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Van Gogh schilderde de werkelijkheid van zijn eigen tijd en/of het (harde) bestaan van een lage(re) sociale klasse, 1 • Delacroix daarentegen schilderde een verzonnen/geromantiseerde of een historische werkelijkheid 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 2

- Van Gogh wees het academisch ideaal om de werkelijkheid te idealiseren af. Zijn figuren zijn juist realistisch / armoedig weergegeven en/of zijn werk is vrij grof geschilderd (in plaats van glad) en/of somber van kleur 1
- Het was Van Goghs doel om de ruwe, sociale werkelijkheid van de boeren te tonen en daarbij past het om te putten uit eigen observaties die deze werkelijkheid zo dicht als mogelijk naderen 1

Blok 3 Wereldmuziek

20 maximumscore 1

Avant-gardekunstenaars streefden naar vernieuwing / experiment en keerden zich af van academische tradities. In volkskunst vonden ze elementen die authentiek / oorspronkelijk waren / een eigen, vitale waarde hadden omdat ze niet aangetast waren door 'hoge' / academische cultuur.

21 maximumscore 2

- Toonhoogte: in de bewerking van Bartók zijn veel meer en/of andere harmonieën hoorbaar 1
- tempo (een van de volgende): 1
 - Het tempo is gelijkmatiger dan in het origineel / in de authentieke opname zijn de vertragingen en versnellingen groter.
 - Het tempo is sneller.

22 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- Geen authentieke klank: Bartók koos een andere bezetting. / De muziek van de bewerking is qua klank / esthetiek aangepast aan de klank van een concertensemble, daardoor hoort het publiek niet hoe de muziek oorspronkelijk heeft geklonken / krijgt het publiek geen waarheidsgetrouw beeld.
- Geen authentieke functie: volksmuziek was nauw verbonden met een bijpassende choreografie, of dans. Het publiek mist deze relatie.
- Verlies aan spontaniteit en/of levendigheid en/of improvisatie: de kracht van volksmuziek is onder meer het vitale, spontane karakter van de uitvoering. De bewerking is echter gemaakt voor de concertpraktijk, dus naar academische compositiemaatstaven, waarbij de vorm zoveel mogelijk op papier wordt vastgelegd. Daarmee verliest de muziek de spontaniteit en vrijheid van het origineel.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben (een van de volgende):

- Voor grote, commerciële maatschappijen is het doel veel platen verkopen door tegemoet te komen aan de smaak van het publiek, terwijl Asch het publieke belang wil dienen / wilde verzamelen en behouden / de dialoog wil bevorderen, en daarvoor geldt als voorwaarde de open blik / gelijkwaardige visie (en niet het mikken op de bestaande, dominante smaak van het grote publiek).
- Commerciële labels produceren een plaat waarbij ze gebruikmaken van studioteknik om een 'optimale' sound te verkrijgen, terwijl Asch streefde naar pure en eerlijke opnames (opnamekwaliteit vond hij van ondergeschikt belang en geluidsbewerking noemde Asch 'misleiding van de luisteraar').

Opmerking

Alleen een scorepunt toekennen als zowel het doel van de commerciële partijen als het doel van Asch juist is benoemd.

24 maximumscore 3

- Toonhoogte: de melodie heeft geen grote toonumfang en/of kent weinig grote sprongen en/of is gezet op de westerse majeurtoonladder 1
- Toonduur: het nummer heeft een gelijkmatig / regelmatig ritme en/of het ritme wordt door alle zang- en instrumentpartijen benadrukt zodat het makkelijk is te volgen 1
- Vorm: het liedje heeft een korte / eenvoudige vorm die aanhoudend wordt herhaald, waardoor het makkelijk kan worden onthouden 1

25 maximumscore 2

- Tempo: het tempo is aangepast (verlaagd) naar een tempo dat gangbaar is in discomuziek (tussen ca. 100 – 130 bpm) 1
- klankkleur (een van de volgende): 1
 - In geluidsfragment 4 bestaat de begeleiding uit een complete productie / band tegenover één begeleidingsinstrument en enkele instrumenten in geluidsfragment 3.
 - Geluidsfragment 4 is in een professionele studio opgenomen/geproduceerd, terwijl geluidsfragment 3 eerder een eenvoudige (live)registratie te noemen is.
 - De klankkleur van de zangstem bij Boney M. is gepolijst (een bewuste keuze voor hitpotentie), terwijl daar in geluidsfragment 3 geen rekening mee is gehouden / terwijl in geluidsfragment 3 geen sprake is van een bewuste keuze.

Vraag	Antwoord	Scores
26	<p>maximumscore 1</p> <p>De muziek is gebaseerd op langdurige herhaling van korte motieven / patronen / loopjes. Dit voortdurende herhalen kan bij het luisteren leiden tot een trance-achtige / droomachtige staat, en dat is een toestand waarin controle over / bewustzijn van de situatie vermindert.</p>	
27	<p>maximumscore 4</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="308 595 1353 1167"> <p>• voorbeelden uit de tekst (twee van de volgende): 2</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="360 636 1353 779">– In de tekst worden situaties beschreven waarvan we onszelf afvragen hoe we er terecht zijn gekomen (huis, auto, gezin, baan, vrouw), dit impliceert dat deze (belangrijke) ontwikkelingen ons zijn overkomen / ontstaan zonder dat we er bewust voor kiezen. <li data-bbox="360 790 1353 978">– In de tekst wordt gesproken over de dagen die voorbij glijden en/of over de (water)stromen waarin we mee worden gevoerd / die langs ons heen stromen (wij staan stil), en dit wijst erop dat wij weinig doelbewust door het leven gaan (de zaken om ons heen sturen ons). <li data-bbox="360 990 1353 1167">– De tekst bevat veel herhaling (het zinnetje 'same as it ever was' wordt acht keer herhaald en de coupletten lijken sterk op elkaar, bevatten slechts kleine aanpassingen) en dat wijst erop dat er van bewuste verandering van het leven weinig sprake is, het is zoals het is. <li data-bbox="308 1178 1353 1859"> <p>• voorbeelden uit het beeld (twee van de volgende): 2</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="360 1218 1353 1283">– Byrne komt aan het begin van de clip overeind alsof hij in een soort halfslaap of onbewuste toestand verkeert. <li data-bbox="360 1294 1353 1393">– Byrne drijft rond in het niets / in het water, dit wijst op de stuurloosheid / het meegevoerd worden in de stroom / het bewegen zonder doel. <li data-bbox="360 1404 1353 1547">– Byrne verkeert in een soort van trance. / Het zijn een soort rituele, herhalende handelingen die Byrne uitvoert, dit verwijst naar sturing door het onbewuste / sturing door krachten buiten hemzelf, geen bewuste eigen keuzes. <li data-bbox="360 1559 1353 1635">– Byrne beweegt als een soort marionet, dit verwijst naar sturing door krachten buiten hemzelf, geen bewuste eigen keuzes. <li data-bbox="360 1646 1353 1744">– Byrnes kleding is op te vatten als een soort uniform, een standaard, hieruit spreekt het idee van volgzaamheid / gebrek aan eigen keuze. <li data-bbox="360 1756 1353 1859">– Byrne wordt in een leeg veld 'vermenigvuldigd', dit kan worden opgevat als een symbool van uniformiteit / eenvormigheid, een gebrek aan bewuste, eigen keuze. 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- Bewuster leven kan voortkomen uit kritiek op westerse cultuurpatronen (bijvoorbeeld prestatiedrang / consumptie / gemis aan spirituele balans) en het zoeken naar alternatieven daarvoor. Het openstaan voor andere / niet-westerse culturen past daarbij.
- Het luisteren naar niet-westerse muziek betekent inkomen voor de artiesten (die vaak uit ontwikkelings- / economisch achtergestelde gebieden komen), wat bijdraagt aan een eerlijker verdeling van welvaart in de wereld.
- Een idealist of bewuste consument geeft vaak de voorkeur aan eerlijke, 'pure' producten, die vrij zijn van de commerciële motieven van massaproductie. Die worden eerder geassocieerd met niet-westerse herkomst, omdat commercie / massaproductie geassocieerd wordt met de westerse cultuur.
- Een idealist of bewuste consument geeft vaak de voorkeur aan eerlijke, 'pure' producten en wereldmuziek voldoet aan dit idee vanwege de pure uitvoering, zonder elektronische ingrepen, zoals in de westerse popmuziek.
- Wereldmuziek kent in de 'eigen' cultuur vaak een religieuze / spirituele context en dit is een sprekend element voor de idealistische, bewuste consument, die op zoek is naar meer dan 'simpel vermaak'.

per juist antwoord 1

29 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- fragment 1: Byrne blijft in het systeem opgesloten (wordt geleefd) / Byrne is alleen als personage in beeld, hij voert alle handelingen uit en is met zijn optreden de verpersoonlijking van het 'grijze' leven dat weinig bewust wordt geleefd 1
- fragment 2: Kidjo doorbreekt het systeem en met muziek bevrijdt ze anderen uit hun kantoorleventje / Kidjo staat aan de andere kant, zij vertolkt de positie die juist beweging / redding / vrolijkheid brengt en/of Kidjo is in haar optreden fysiek gescheiden van / is alleen virtueel aanwezig in het verhaal van de feestende kantoormedewerkers 1

6 Bronvermeldingen

Blok 1

- afbeelding 1 Theater te Epidaurus
- afbeelding 2 Scène uit *Oedipus Rex*, 1996, regie Peter Hall,
<https://slideplayer.com/slide/6119372/>
- afbeelding 3 Andrea Palladio, *Teatro Olimpico*, Vicenza, <http://teatriemusei.ovest.com/it/teatro-olimpico-di-vicenza.php?VisualizzaFunzioneProdotto=sgn>
- afbeelding 4 Vincenzo Scamozzi, decor van *Teatro Olimpico*, Vicenza
- filmfragment 1 Scène uit *Oresteia*, 1981, regie Peter Hall
- filmfragment 2 Martha Graham, *Night Journey*, 1947,
<https://www.youtube.com/watch?v=y9fHayWO9bo>

Blok 2

- afbeelding 1 Jean-Dominique Ingres, *Achilles ontvangt de ambassadeurs van Agamemnon*, 1801, <https://www.artsalanholland.nl/kunstgeschiedenis-schilderijen/ingres-achilles-ontvangt-de-afgezanten-van-agamemnon>
- afbeelding 2 Alexandre Cabanel, *De geboorte van Venus*, 1863,
<https://artsandculture.google.com/asset/the-birth-of-venus/awEiYqoUcAJ6TA?hl=nl&ms=%7B%22x%22%3A0.5%2C%22y%22%3A0.5%2C%22z%22%3A9.033064043919268%2C%22size%22%3A%7B%22width%22%3A0.9133235294117648%2C%22height%22%3A1.5838640074973682%7D%7D>
- afbeelding 3 Jean-Dominique Ingres, *Odalisk met slaaf*, 1839
- afbeelding 4 Eugène Delacroix, *De dood van koning Sardanapalus*, 1827
- afbeelding 5 Joseph William Turner, *Sneeuwstorm*, 1842
- afbeelding 6 Casper David Friedrich, *Abdij in het eikenbos*, 1810
- afbeelding 7 Vincent van Gogh, *De aardappeleters*, 1885

Blok 3

- filmfragment 1 Talking Heads, *Once in a Lifetime*, 1980,
https://www.youtube.com/watch?v=5IsSpAOD6K8&list=OLAK5uy_m75gpT_AF7DHrMsvSMTHpd1prnYEIF8iE&index=4
- filmfragment 2 Angélique Kidjo, *Once in a Lifetime*, 2018
<https://www.youtube.com/watch?v=Z84rtbVbIEQ>,
- geluidsfragment 1 Béla Bartók, *Roemeense dansen*, 1904,
<https://www.youtube.com/watch?v=MhCoDliWtz&t=46s>
- geluidsfragment 2 Béla Bartók, *Roemeense dansen*, bewerking voor orkest, 1917, uitgevoerd door het Chamber Orchestra Mechelen, 2011, <https://www.youtube.com/watch?v=dupNaW-jTa0>
- geluidsfragment 3 Folkways-opname, *Brown Girl in the Ring*, 1957,
<https://www.youtube.com/watch?v=FdqRBILeAgI>
- geluidsfragment 4 Boney M., *Brown Girl in the Ring*, 1979,
<https://www.youtube.com/watch?v=JmTvwOc0wI0>
- geluidsfragment 5 Fela Kuti, *Monkey Banana*, 1975,
<https://www.youtube.com/watch?v=dReQzUpNIG4>

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op hier gebruikt materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Wie desondanks meent zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Cito.